

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 119 1998

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark, Eva Hættner Aurelius

Stockholm: Ingemar Algulin, Anders Cullhed

Uppsala: Bengt Landgren, Johan Svedjedal, Torsten Pettersson

Redaktörer: Hans-Göran Ekman (uppsatser) och Claes Ahlund (recensioner)

Inlagans layout: Anders Svedin

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,

Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 UPPSALA

Utgiven med stöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 Uppsala. Samtliga insända uppsatser granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall lämnas först i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word for Windows eller Word Perfect.

ISBN 91-87666-14-6

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Gotab, Stockholm 1999

Anna Williams, *Stjärnor utan stjärnbilder. Kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet* (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala. 35). Gidlunds förlag, Hedemora 1997 (287 s.).

När talet faller på översiktverk sker inte sällan ett anmärkningsvärt rollbyte. De som inte fått vara med och deras ombud överskattar ofta betydelsen av dessa framställningar och tillmäter närvaro, utrymme och värderingar där en himmelskriande stor roll. De som själva varit med om att skriva översikten borde ju vara smickrade av att de på detta sätt tillmätas ett så väldigt inflytande. Men i själva verket brukar de tvärtom nedvärdera sin egen insats. I medvetande om hur många tillfälligheter som styrt tillkomsten vill de inte förknippas med utövande av millimeterättvisa.

Båda parter har väl ungefär lika fel för sig. Deras olika sätt att se påminner om vad som gäller för kritikern och den kritiserade diktaren. Men det finns en avgörande skillnad: översiktsverket är så mycket mera långlivat än tidningen och tidskriften. Det står i bokhyllan. Det kan spela en roll i decennier framöver. Det kan slutgiltigt avgöra vilka författare som ska stå i eftervärldens hylla, vad som blir kanon.

I motsats till alla oss andra som inte sällan nyttjar översiktsverken enbart som fond – och ofta som en kontrastskapande mörk fond – när vi ska teckna våra egna ljusgestalter har Anna Williams valt att ta ett större grepp. Hon har satt sig före att klara ut den plats som kvinnliga svenska författare fått i litteraturhistoriska översiktsverk från *Illustrerad svensk litteraturhistoria* (1916) till den under innevarande decennium färdigställda *Nordisk kvinnolitteraturhistoria*. Det är en tacksam uppgift som väl platsar inom den större ram inom vilken en krets av Uppsalaforskare är i färd med att kartlägga "Kvinnorna på det litterära fältet".

Anna Williams menar sammantaget att litteraturhistorien har ett kön, och att detta gäller under hela 1900-talet. Det låter sig säga och är säkert också ett viktigt varningsrop inför framtida övningar. Men det som är av verkligt intresse är inte det allmänna konstaterandet utan förklaringarna till att det blivit på det sättet. Och där blir man ofta varse att det inte är kvinnolitteraturen som sådan som sätts på undantag utan snarare de genrer som kvinnorna företrädesvis odlar. 1880-talslitteraturen ger många exempel på det, men självfallet var det inte bara kvinnorna som drabbades av utslagningen. Williams kan konstatera att de kvinnliga författarna efter hand får mera utrymme men att de tenderar att särbehandlas. Men ännu den samtida litteraturen behandlas inte sällan så att kvinnor är kvinnor och män är människor.

Jadå, vi kan säkert ta åt oss lite var av kritiken. Att se bort från könet på mästaren är säkert ett tecken på att

man är långt hunnen i kanoniseringen. Hur mycket är försvarligt eller åtminstone förklarligt på vägen dit?

Anna Williams tycks mig ha sin styrka i de precisa iakttagelserna snarare än i de allmänna karakteristiker. Hon kan ibland slå knut på sig för att hamna i de rättfärdigas skara. När hon vill ha det till att den Nordiska kvinnolitteraturhistorien är mer tvåkönad än sina föregångare har jag svårt att förstå vad hon menar.

Hon tvingas konstatera att *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* är påfallande konventionell i både sin uppläggning och sin kanonsyn. Och är hon här inte just i närheten av en långt allmännare regel? Var och en som sysslat med att skriva en översikt vet naturligtvis att det inte är platsen för någon starkt personlig framställning av den typ man kan bestå sig med när man skriver en essä, en uppsats eller en monografi. Graden av personligt självvård kan naturligtvis variera. Bland dem som gått längst åt det personliga hållet är Sven Stolpe och Göran Hägg – men de hamnar oftast utanför. Också Sven Delblanc kostade på sig att vara förhållandevis personlig i en del av sina författarpresentationer i *Den svenska litteraturen*, men det är snarast ett undantag som bekräftar regeln. Det finns därför en avsevärd tröghet inbyggd i systemet. Det konventionalistiska draget är uppenbart och kanske inte ens oönskat.

Men visst är fegheten och trögheten livsfarlig. Den som en gång kommit med kommer gärna med också i fortsättningen. För den som inte kommit in i tid är det omvänt nästan ogörligt att göra entré i ett senare skede. Att upptäcka eller snarare uppväcka försummade författarskap borde vara bland det allra viktigaste för en forskare som noterar hur försumliga föregångarna varit. Men det är så oändligt mycket lättare att allmänt konstatera detta än att göra en faktisk omvärdering på den punkten.

Anna Williams är, som jag ser det, upptagen av ett rättfärdighetspatos. Jag hoppas att det också förenas med en så barnslig tilltro till att rättvisa verkligen kan skipas. Hon kan göra en viktig insats också framöver.

Per Rydén

Vivi Edström, *Astrid Lindgren och sagans makt* (Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet, 62). Rabén & Sjögren bokförlag, Stockholm 1997.

Ordens magi och sagans förtrollade värld uppenbarades för Astrid Lindgren tidigt under hennes småländska barndom. Fadern med sin berättarglädje var en viktig förmedlare av sägner och historier, men även gårdens drängar och pigor bidrog med sina slagfärdiga repliker och mustiga skrönor. Det var dock inte bara en muntlig berättartradition Astrid Lindgren fick ta del av. I ett toftigt statarkök, där kogubbens dotter läste sagan om